

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОЕКТУВАННЯ
ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД**

Земельний фонд території України зазнає надмірного антропогенного впливу, який виражається в перевищенні допустимих показників його сільськогосподарської освоєності та незбалансованості структури земельних угідь. Екологічний стан земельних ресурсів близький до критичного. Серед земель найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення (71 %, з яких – 76 % є ріллею). Порухення екологічно-допустимих співвідношень площ ріллі, природних кормових і лісових угідь негативно відбилося на стійкості агроландшафтів. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території) [1].

Законом України «Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» визначено стратегічні цілі управління природокористуванням та охорони навколишнього природного середовища, серед яких одним з основних є припинення втрат ландшафтного різноманіття та забезпечення екологічно збалансованого природокористування [2]. Стале (збалансоване) землекористування є однією із основних факторів збалансованого природокористування територіальних утворень і може бути сформоване з пріоритетним урахуванням екологічних чинників. При

екологічній оптимізації, на базі критеріїв співвідношення екологостабілізуючих та антропогенно навантажених угідь слід в обов'язковому порядку передбачити вилучення з інтенсивного використання землі, які за своїми модальними властивостями не можуть забезпечувати стійкість землекористування.

Проблему оптимізації збалансованого використання земель слід розглядати під кутом зору ієрархічної взаємопідпорядкованості територіальних утворень, для яких встановлюються показники оптимальних співвідношень угідь. Зрозуміло, що єдине таке співвідношення, стандартне для всіх без виключення територій, особливо беручи до уваги величезне розмаїття природних умов України, позбавлено фізичного змісту. Тому визначення згаданих показників повинно здійснюватися диференційовано по відповідних таксонах поділу території України з послідовним переходом від вищих одиниць до підпорядкованих, з урахуванням положень статті 179 Земельного кодексу України, де йдеться про природно-сільськогосподарське районування, що, зокрема, визначене як територіальна основа для вирішення питань використання та охорони земель [1].

За роки незалежності в Україні сформована досить розгалужена нормативно-правова база щодо використання та охорони природних ресурсів і, в тому числі, земель. Водночас залишається відкритим питання розробки нормативів оптимального співвідношення земельних угідь, які відповідно до статті 30 Закону України «Про охорону земель» встановлюються для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь [3]. Екологічну складову формування збалансованого землекористування можна визначити як усвідомлену необхідність збереження і розумного використання землі як основного природного ресурсу та базисного компоненту довкілля. Головними шляхами досягнення її цілей є мінімізація (у т.ч. через нормування) антропогенного навантаження на землі.

Визначаючи економічну оптимальність землекористування, слід виходити з постулату: економічна доцільність зумовлюється екологічною

допустимістю [4]. Нехтування цим правилом призводить до економічних втрат, оскільки короточасний економічний ефект, що буде отриманий без урахування екологічних вимог, в подальшому супроводжуватиметься деградаційними процесами, які відбиваються на продуктивності земель. З урахуванням цього, економічна оптимальність землекористування слід розглядати, перш за все, через систему корпоративних інтересів землекористувачів, особливо сільськогосподарських, що експлуатують земельні ресурси як засіб виробництва, а також виходячи з потреб інших категорій земель за цільовим призначенням.

До загальних принципів оптимізації використання земель слід, безумовно, віднести, *по-перше*, просторово-географічну детермінованість, що реалізується у максимальному врахуванні регіональних природних, господарських, соціальних та інших умов, *по-друге*, ієрархічність, що передбачає послідовний перехід від національного до регіонального і локального рівня. Провідним з базових завдань при розробленні системи заходів з оптимізації збалансованого землекористування стає детальний аналіз існуючого використання земель. Важливо виокремити найбільш суттєві фактори впливу на екологічний стан землекористування та визначити склад земельних угідь та зміст заходів щодо їх збалансування.

Сучасна структура земельного фонду України фактично була сформована в радянський період під впливом політики екстенсивного розвитку сільського господарства. Порушення екологічно-допустимих співвідношень площ ріллі, природних кормових і лісових угідь негативно відбилося на стійкості і стані землекористування, що підтверджується відповідними дослідженнями [5].

В таких умовах, збалансування землекористування може бути виконано в дві стадії – *екологічну* та *економічну*. При *екологічній оптимізації*, на базі критеріїв співвідношення угідь в обов'язковому порядку слід передбачити вилучення з інтенсивного використання земель, які за своїми модальними властивостями не можуть забезпечувати стійкість землекористування. Під *екологічною оптимізацією* структури земельних угідь слід розуміти комплекс

заходів щодо знаходження оптимального варіанту організації використання і охорони земель на рівні території сільської (селищної) ради з метою їх використання в еколого-безпечному режимі.

Визначальною складовою екологічної оптимізації землекористування є збалансована структура земельних угідь на засадах екологічно-доцільного використання. Важливим є те, що якісне покращання показників структури сільськогосподарських угідь при оптимізації відбувається в межах екологічної доцільності, призводить до збільшення стійкості землекористування і сприяє формуванню стабільних та збалансованих агроландшафтів території.

Список літератури

1. Погурельський С. П., Мартин А. Г. Формування оптимальних співвідношень земельних угідь як основа сталого природокористування. Збірник наукових статей «ІІІ-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю». Вінниця, 2011. Том.2. С.503–505. URL: <http://eco.com.ua/>.
2. Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 12 грудня 2010 №2818-VI *Офіційний вісник України*. 2011. № 3. Ст. 158.
3. Про охорону земель: Закон України 19 червня 2003 року № 962-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
4. Третьак А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : монографія Херсон : Грінь Д.С., 2012. – 440 с.
5. Третьак М.А., Третьак Р.А., Третьак Н.А. Екологічні проблеми управління земельними ресурсами та землекористуванням в процесі здійснення земельної реформи в Україні. *Землеустрій, кадастр та моніторинг*. 2015. № 2-3. С. 13–19.